УДК 336.71.078.3

О. С. Дмитрова,
здобувач кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

МОНІТОРИНГ КОРУПЦІЙНИХ ЗАГРОЗ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Olga Dmytrova,
Applicant of Management and economic security Department,
Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnitsky, Cherkasy

CORRUPTION MONITORING OF THREATS IN THE ECONOMIC SECURITY SYSTEM OF BANK

Корупція у банківському секторі поширене явище. Воно має чітке обґрунтування з точки зору юридичних аспектів, але не зовсім вивчене як економічне явище. Дослідження показує, що корупція у банківському секторі як загалом так і в окремо взятому банку може принести значні фінансові збитки. Вплив корупційних загроз на банківську діяльність та розмір збитків від їх реалізації суттєво різниться між собою. Саме тому, для побудови ефективної системи економічної безпеки банку, необхідна дієва та функціональна система, яка дозволить не лише відслідковувати корупційні загрози, а також визначити збитки від їх проявів, визначити слабкі місця де вони проявляються та ухвалити управлінські рішення для їх мінімізації. Українські та зарубіжні науковці не приділяють достатньо уваги цьому питанню, і саме це обумовлює актуальність даного дослідження.

Corruption in the banking sector is a common phenomenon. It is clear justification in terms of the legal aspects, but not quite learned as an economic phenomenon. Research shows, that corruption in a whole banking sector as well as in a particular bank can demand to the significant financial losses. The impact of corruption threats to the banking activity and to the amount of losses from its realization differs a lot. That is why, for an effective system of economic security of the bank, it is necessary to create an effective & functional system, that will not just make monitoring of the corruption threats, but to determine loss by its realization, identify weak points where they can occur and approve management decisions to minimize them. Ukrainian and foreign Scientists do not pay enough attention to this issue, and that is the main point of this research.

Ключові слова: *економічна безпека, система, моніторинг, ризик, банк, загрози, функціональні складові, класифікація*

Keywords: *economic security, system, monitoring, risk, bank, threats, functional components, classification.*

Вступ. У даній статті, автор пропонує розглянути питання, щодо вдосконалення теоретико - методичних та практичних рекомендацій о впровадженні системи моніторингу та оцінки рівня корупції як складової економічної безпеки банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій таких авторів як Болгар Т.М., Белоусова І.А., Гончарова К.Г., Дмитров С.О., Зубок М.І., Іволга А. Б., Кириченко О. А., Медвідь Т.А., Мельник О. О.,Мелесик С.В., Мирошниченко В.В., Онищенко В.О., Онищенко С.В., Шульга І.П. Побережний С. М., Пластун О.Л., Худолій Л.М., показав, що незважаючи на велику кількість робіт українських та зарубіжних вчених, єдиного підходу до моніторингу корупційних загроз у банківських установах, як складової економічної безпеки банків не має.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування необхідності моніторингу корупційних загроз для банківських установ, та надання практичних рекомендацій щодо впровадження системи моніторингу та оцінки рівня корупції як складової економічної безпеки банку.

Виклад основного матеріалу. Корупція це вагомий дестабілізуючий економічний фактор. Як свідчить зарубіжний досвід, банківська система більш чутлива до корупції ніж реальний бізнес. Із самого початку становлення банківського сектора в Україні корупція у цій сфері стала масовим явищем. Але банківська сфера є однією з провідних ланок фінансової системи країни, від стабільності якої залежить подальший розвиток економіки України, можливість виходу на міжнародні ринки та активної участі у глобалізаційних процесах.

Економічна безпека банківської системи впливає на економічну безпеку держави, а ризик корупції, є однією із самих вагомих і в водночас самою не вивченою загрозою економічній безпеці банківської системи в цілому та кожного окремого банку. Незважаючи на те, що на рівні держави останнім часом приділяється підвищена увага до питань пов'язаних із протидією корупцію, питання оцінювання корупції, її проявів, наслідків та шляхів подолання залишаються відкритими саме у банківській сфері.

При розгляді питання оцінювання корупції, на думку автора, необхідно відокремити один від одного, розгляд корупції на мікро та макро – рівнях .

Рис. 1. Корупція у банках на макро та макрорівні

Економічна наука, визначає: ***Макрорівень - як*** рівень функціонування певної країни, національного або світового господарства. Макроекономічний *рівень* господарювання охоплює відносини суб'єктів у масштабах національного економіки. У нашому випадку, оцінювання корупції у банківській системі, на макрорівні - оцінювання корупції у масштабах держави.

Мікрорівень оцінюється - ***як*** рівень функціонування окремого підприємства. *Мікрорівень* (мікро - грецьке слово - малий) - рівень економічної системи в масштабах її окремої ланки, елемента у нашому випадку, це банківська установа. Моніторинг корупційних загроз в системі економічної безпеки, необхідно починати з мікрорівня.

Якщо проводити аналіз відштовхуючись від класифікації запропоноваї та узагальненої у своїх працях Москвіним В.А. та Мельником О.О [1,5]. то можна стверджувати, що корупція:

- по можливості прогнозування: низька;
- по можливості запобігання: низька;
- по ймовірності настання: велика;

- по значимості або істотності збитку: в залежності від ланки прояву, чим вище прояв, тим більше збитки;
- по ступеню ймовірності: велика;

Управління загрозами корупції у банківській установі передбачає різноманітні методи та способи нейтралізації відповідних загроз, але для визначення цих методів необхідна універсальна методика моніторингу рівня корупції у банківській установі. Розроблення відповідної методики оцінювання рівня корупції та системи протидії загрозам корупції, дасть змогу детальніше визначити реальні причини та масштаби поширення цього явища, чіткий результат її впливу на економічну безпеку банку, які саме складові спричинили той чи інший рівень оцінки, тенденції та необхідні кроки для мінімізації корупції. Але на жаль, на рівні банків, не достатньо приділяється уваги питанням корупції та зміцнення системи економічної безпеці.

На рис. 2 показана логічна схема побудови системи протидії ризикам корупції як частини економічної безпеки банку.

Рис. 2. Логічна схема побудови системи протидії загрозам корупції [6]

Економічна безпека банку - це система заходів, спрямованих на захист від зовнішніх та внутрішніх загроз банку, які негативно впливають діяльність банку, та несуть в собі ризики фінансових втрат для діяльності банківської установи. [1,3]. Особливістю системи економічної безпеки банку є відсутність сталості у її побудові. Функціональні складові системи економічної безпеки повинні постійно змінюватись, в залежності від зміни загроз, які впливають на економічну безпеку банківської установи. Тому основним завданням підрозділів, які відповідають за побудову системи економічної безпеки у банку, є визначення основних загроз які на неї впливають. Загроза, це – висловлений в будь-якій формі намір завдати фізичну, матеріальну або іншу шкоду суспільним чи особистим інтересам, при цьому, загрози для економічної безпеки – це наявне чи потенційно можливе явище або чинник, який створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства та не дає можливості виконувати на належному рівні роботу згідно домовленостей [4,5].

Якісне управління фінансовою установою, у свою чергу, не можливе без детального з'ясування джерела небезпек (загроз) та їх видів. Джерела небезпек (загроз) – це сукупність умов і факторів, які утримують в собі та при визначених умовах самі по собі або в будь - якій комбінації формують деструктивну природу (сукупність негативних впливів).

У практиці українських комерційних банків, як правило розподіл загроз відбувається за об'єктами впливу на діяльність комерційного банку, поділяючи їх на:

- людський ресурс;
- інформаційний ресурс;
- товарно – матеріальні цінності;
- фінансові ресурси. [4]

Даний розподіл, дозволяє працівникам банківської безпеки проводити роботи спрямовані на своєчасне виявлення, локалізацію, нейтралізацію та по можливості усунення загроз, які впливають на економічну безпеку банку. Але, даний розподіл, можна розглядати і з іншої точки зору. Людський ресурс, може виступати не лише, як об'єкт впливу на банківську діяльність, але як одна з найбільших загроз для банківської діяльності. Моніторинг загроз, які впливають на економічну безпеку банків, дозволяє визначити корупцію, як одну з найбільших загроз для економічної безпеки банку. [3].

При цьому, складність моніторингу корупційних загроз для фінансової установи, полягає у різноманітності її проявів у діяльності банку. Корупція, може проявлятись у різних виглядах та на різних ланках управління банком, та бути джерелом загрози не лише внутрішнім, але й зовнішнім, тобто проявлятися не лише через дії власного персоналу банку, але також проявлятись і у відношеннях із регулюючими органами.

Моніторинг - це систематичний процес, який є невідємною складовою контролю за станом економічної безпеки банку, який реалізується через постійне спостереження, збирання та аналізу інформації з метою визначення та мінімізації ризиків, зумовлених змінами у навколишньому та внутрішньому середовищі.

Моніторинг корупційних загроз банківської установи, це комплексний аналіз , який включає в себе аналіз стану корупції в банківській установі та визначенням ступеню впливу на ефективність діяльності банку.

Внутрішній моніторинг використовується банками, для аналізу інформаційного середовища, для аналізу ризиків, тощо. При використання методу внутрішнього моніторингу, банківською установою визначаються слабки та сильні сторони підприємства, або виявляють існуючи загрози та переваги.

При цьому, необхідно пам'ятати, що при моніторингу загроз, основною метою є - зміна пріоритетів і планів подолання ризиків при зміні їх ймовірності та наслідків, а також своєчасне виявлення загроз, які реалізуються в даний момент. По суті, це виявлення та аналіз ризиків. А без виявлення ризиків, банк не може функціонувати. Виявлений ризик слід проаналізувати, щоб визначити його потенційний вплив на витрати, графік робіт , тощо.

Для кожного ризику оцінюється також імовірність, з якою він може реалізуватися.

Лише процес постійного моніторингу корупційних загроз(ризиків), дозволяє відповісти на основні питання: де виникає, з якою частотою, яка сума збитків, тощо.

Іншими словами: банківська установа – визначає ризик кожної складової системи на основі детального аналізу та оцінки з використанням методу моніторингу, тобто, визначення вплив ризику корупції на економічну безпеку банку, не можливе без використання методи моніторингу.

При цьому враховуються напрямки зв'язків та інтенсивність впливу відповідних факторів на банківську установу та зовнішні фактори, які можуть вплинути на функціонування банківської установи. Але, необхідно зауважити, що у створенні системи банківського моніторингу та його проведенні мають місце труднощі як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. До таких перешкод належать: невідповідність структури, якості й оперативності статистичної інформації, певна закритість інформації, малий рівень обміну інформації між банками, та між банками та державними органами. Адже, чим більшою інформацію володіє банк, тим більше ймовірність того, що система моніторингу, буде побудована правильно , та в повному обсязі.

З іншого боку, банк повинен визначити та обчислити свої ризики. Аналіз і оцінка ризику значною мірою засновані на систематичному статистичному методі моніторингу, та визначенні ймовірності того, що якась подія в майбутньому відбудеться. Зазвичай ця ймовірність виражається у відсотках. Тобто, виявлення ризиків, не можливо без методу моніторингу.

Процес моніторингу має здійснюватись як на рівні банківської системи в цілому, так і в кожному окремому банку. [7]. При цьому моніторинг банківської діяльності характеризується постійно, але,зважаючи на динамічний характер банківських операцій, він потребує постійних удосконалень, оновлень та доповнень.

Загальні принципами побудови системи моніторингу у банківській діяльності, не відрізняються від побудови системи моніторингу у будь – якої сфери, а саме вони мають:

- науковий та комплексний характер;
- єдиний підхід до всіх об'єктів моніторингу;
- своєчасність виявлення порушень;
- неперервність спостереження та співставність даних;
- простота та ефективність функціонування;
- забезпечення репрезентативності.

Комплексність моніторингу у банку характеризує одну з провідних закономірностей функціонування моніторингових систем, які мають забезпечувати користувачів своєчасною інформацією для здійснення відповідних управлінських рішень.

При побудові системи економічної безпеки банку, необхідно використовувати комплексний моніторинг, являє собою найбільш складну структуру, який — поєднує в собі методи дослідження, що використовуються у різних видах моніторингів залежно від цілей, а саме: інформаційний, базовий та проблемний.

- Інформаційний — полягає у структуризації, накопиченні і розповсюдженні інформації;
- Базовий (фоновий) — виявляє нові проблеми, небезпеки, тенденції до того, як вони стануть осмисленими на рівні управління. За об'єктом моніторингу організовується постійне спостереження з періодичним вимірюванням показників;
- Проблемний — з'ясування закономірностей, процесів, небезпек, проблем, які вже відомі і розуміння, усунення, коригування яких є важливим з погляду управління.

Автор вважає , що моніторинг виступає як важлива складова при прийнятті рішень як стосовно банківської системи в цілому, так і в окремому банку. Саме тому, моніторинг рівня корупції, повинен бути невідємною складовою при побудові системи економічної безпеки банку.

В основу здійснення моніторингу банківської діяльності покладаються конкретні методологічні принципи та здійснені відповідні заходи для радикального підвищення ефективності використання моніторингових систем та вдосконалення роботи працівників та управлінців, що здійснюють моніторинг.

Даний підхід передбачає визначений напрямок дій стосовно проведення моніторингу, що в контексті посилення процесів глобалізації та лібералізації капіталу на національну фінансову систему набуває особливого значення і потребує підвищеної уваги як практиків, так і теоретиків.

Основними причинами виникнення економічних загроз банківської установи, як показує практика та проведений моніторинг можуть бути:

- недостатня адаптація банківської системи до постійно змінних умов ринку; загальна неплатоспроможність суб'єктів господарювання;
- зростаюча злочинність;
- споживчий менталітет значної кількості громадян;
- низький рівень трудової дисципліни та відповідальності працівників банківських установ;
- недостатнє правове регулювання банківської діяльності;
- низький професійний рівень частини керівного складу і працівників банку.
- корупція середньої та вищої ланки керівників банків.

Інтелектуальні загрози проявляються як розголошення або неправомірне використання банківської інформації, дискредитація банку на ринку банківських послуг, а також можуть бути реалізованими у формі різного роду соціальних конфліктів навколо банківських установ або в них самих.

Результатом реалізації таких загроз можуть бути збитки банків, погіршення їх іміджу, соціальна чи психологічна напруженість навколо установ банків або в їх колективах.

Причинами таких загроз, як правило, є:

- загострення конкуренції на регіональних ринках банківських послуг,
- неефективна кадрова політика банків,
- порушення принципу гласності результатів банківської діяльності,
- відсутність або низька ефективність заходів інформаційного режиму в банках.

На жаль, в Україні відсутня розроблена та офіційно затверджена методика оцінки стану та моніторингу рівня корупції в банківському секторі. На разі необхідно розробити офіційні методичні рекомендації та здійснювати постійний-оперативний просторово-структурний моніторинг рівня корупції.

Висновки.Управління загрозами корупції у банківській установі передбачає різноманітні методи та способи нейтралізації відповідних загроз, але для визначення цих методів необхідна універсальна методика моніторингу рівня корупції у банківській установі. Розроблення відповідної методики оцінювання рівня корупції дасть змогу детальніше визначити реальні причини та масштаби поширення цього явища, чіткий результат, визначення які саме складові спричинили той чи інший рівень оцінки, з'ясувати тенденції та визначити необхідні кроки для мінімізації корупції.

Література.

1. Мельник О. О. Система загроз економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / О. О. Мельник // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – 2011. – № 25. – С. 97–103. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Natural/vcpi/index.html.
2. Методологические основы системной классификации банковских рисков // «Банковское дело», 2001, № 6, с. 25-29; № 7, с. 11-15.
3. Дмитрова О. С. Класифікація загроз та ризиків економічної безпеки банку / О.С. Дмитрова // Ефективна економіка. – 2015. – № 11.
4. Дмитров С. О. Управління фінансовою безпекою комерційного банку / О. С. Дмитров //Фінансовий простір. – № 2 (6). – 2012. – С. 11 – 15.
5. Бланк И.А. Концептуальные основы финансового менеджмента. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. – 448 с.
6. Москвин В.А. Управление рисками при реализации инвестиционных проектов / Москвин .В. А. – М.: Финансы и статистика, - 2004.
7. Дмитров С.О., Медвідь Т.А. Новітня компонента в системі банківських ризиків / Сергій Дмитров, Тетяна Медвідь // Науково-практичний журнал Вісник Національного банку України. — 2010. — №4 (170). — С. 11-14.

References.

1. Mel'nyk, O. O. (2011), "The system threats to economic security of enterprise", *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu «Kharkivs'kyj politekhnichnyj instytut»*, vol. 25, pp. 97–103.
2. Hamza, V.A. (2001), "Methodological basis of the system of classification of bank risks", *«Bankovskoe delo»*, vol. 6, pp. 25-29; vol. 7, pp. 11-15.
3. Dmytrova O. S. (2015), "The classification of threats and risks Economic Security Bank", Efektyvna ekonomika, vol. 11, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4599 (Accessed 10 Nov 2015).
4. Dmytrov S. O. (2012), "Managing financial security of commercial banks", Finansovyj prostir, vol. (6), pp. 11 – 15.
5. Blank, I.A. (2003), *Konceptual'nye osnovy finansovogo menedzhmenta* [Conceptual Foundations of financial management], Nika-Centr, Jel'ga, Kyiv, Ukraine.
6. Moskvin, V.A. (2004), *Upravlenie riskami pri realizacii investicionnyh proektov* [Risk management in the implementation of investment projects], Finansy i statistika, Moscow, Russia.

7. Dmytrov, S.O. and Medvid', T.A. (2010), “The newest component in the system of banking risks”, *Naukovo-praktychnyj zhurnal Visnyk Natsional'noho banku Ukrainy*, vol.4 (170), pp. 11-14.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2016 р.